

Inhoud

Gedenktekens: na 1970

Bokje over... handhaven

Tempus fugit

Amis du Musée Funéraire

Fotowedstrijd Terebinth

Kort geknipt

Colofon

Vormgeving na 1970

Hoe heeft de vorm van grafmonumenten zich in ons land ontwikkeld? Hebben de diverse stromingen in architectuur en kunstnijverheid hun sporen nagelaten op de graftekens, of is de uiterlijke vorm (mede) afhankelijk geweest van andere factoren? Deel 8 van een serie over gedenktekens met het accent op de vorm gaat over grafmonumenten van ongeveer 1970 tot heden.

Vormgeving grafmonumenten (8)

Grafmonument met kunststof

In het derde kwart van de 20ste eeuw was er op begraafplaatsen weinig te beleven op het gebied van vormgeving. Verreweg het merendeel van de graftekens die toen zijn geplaatst bestond uit confectiemodellen. In 1968 liet de gemeentelijke begraafplaats Crooswijk te Rotterdam andere

mogelijkheden zien. Op een speciaal grafveld plaatste men hedendaagse gedenktekens die door kunstenaars waren ontworpen. Daarmee kregen nabestaanden de mogelijkheid te kiezen voor een monument in moderne vormgeving. Aanvankelijk maakte men daar mondjesmaat gebruik van. Pas in de jaren tachtig kwam de doorbraak. Dat had vooral te maken met de opkomst van aids, een ziekte waaraan vanaf de jaren tachtig veel jonge mensen overleden. Zij hadden vooraf nagedacht over de vorm van hun uitvaart en grafteken. Ook toen zetten kunstenaars de toon voor eigentijdse grafmonumenten. Behalve met de vorm experimenteerden ze met nieuwe materialen als kunststof, glas en Cortenstaal.

Postmodernisme

Sommige modellen zijn inmiddels in het assortiment van natuursteenbedrijven opgenomen, aangevuld met andere nieuwe standaardmodellen.

Voorbeelden zijn stèles in tulp, hart, druppel- en vlamvorm of uitgevoerd met diverse boogvormen en rondingen. Andere staande stenen hebben een deels gepolijst oppervlak met een ruw gedeelte of een reliëf, bijvoorbeeld in de vorm een hart of een bloem. Ook staande objecten die uit twee delen bestaan met een holte of een spleet ertussen worden vrij regelmatig geplaatst, evenals stèles van ruwe kwartsiet en keien.

De obelisk, een oud-Egyptische gedenknaald, kan nu in eigentijdse granieten uitvoering geleverd worden. Dit type behoort tot de modellen die teruggrijpen op historische vormgeving, het zogenoemde postmodernisme. Dat geldt ook voor de stèle met fronton en zuilen, de levensboom, de afgebroken boom en de treurende vrouw, geïntegreerd in een staande steen. Tenslotte zijn er de individuele monumenten of sculpturen die voor een specifieke overledene zijn ontworpen door stenhouwers, beeldhouwers, de overledene zelf of diens nabestaanden. Deze objecten vertegenwoordigen bij uitstek het individualisme van onze westerse samenleving.

Enkele voorbeelden: een bronzen raamlijst met wapperend gordijn op een zerk, twintig liggende vierkanten

Raamlijst met gordijn

Tussen inspiratie uit het verleden en moderne individuele vormgeving

in kleuren die verlopen van geel naar oranje, een rose brok kunststof, een computerafbeelding in zeefdruk tussen glasplaten.

Af en toe zie je een stenen bank als grafmonument, onder meer op de nieuwe gemeentelijke begraafplaats in Zeist en de Hervormde begraafplaats in Sijbrandahuis. Een vroeg voorbeeld van een bank bij wijze van gedenkteken liet de schrijver J.J. Cremer oprichten in 1880. Hij wilde geen monument op de begraafplaats, maar wel een bank in de Scheveningse Bosjes, 'waarvan zij die er zich verpoozen, nog genot kunnen hebben.' Het graf is geruimd, de bank heeft zich weten te handhaven.

Tekst en foto's: Rita Hulsmann

Eigentijdse obelisk

Bokje over ... **Handhaven**

Stel u zich eens voor dat uw buurman op een dag zijn auto bij u op de oprit zet. En de volgende dag staat de auto er weer. U maakt eens een praatje met de buurman, maar die ziet het probleem niet, er is toch ruimte genoeg! U maakt hem duidelijk dat het niet alleen gaat om de ruimte maar ook om het principe: het is uw oprit en als hij die wil gebruiken zal hij daarvoor toestemming moeten hebben. De buurman begrijpt uw punt en zijn auto blijft voortaan van uw oprit.

Aan dit verhaaltje moest ik denken toen ik afgelopen week enkele artikelen tegenkwam over controle en handhaven op begraafplaatsen. De medewerkers van de gemeentelijke begraafplaats Duinrust in Beverwijk gaan de komende periode bijvoorbeeld controleren of de graven daar voldoen aan de voorschriften. Dat doet de gemeente omdat er nabestaanden zijn die zonder vergunning of overleg met de beheerder gedenktekens plaatsen of iets aan het bestaande gedenk-teken toevoegen. Het meest bekende voorbeeld daarvan is los grind rondom het graf. Dit is op weinig begraafplaatsen toegestaan, en ook op Duinrust niet. Als bij controle blijkt dat het gedenkteken niet aan de eisen voldoet, dan neemt men contact op met de rechthebbende. Die krijgt dan de gelegenheid één en ander aan te passen. Doet de rechthebbende binnen de afgesproken tijd niets, dan worden ongeoorloofde gedenktekens verwijderd.

Helaas voldoen veel grafmonumenten niet aan de eisen die gesteld worden en op veel begraafplaatsen lijkt sprake van wildgroei. Met het WK voetbal kwam daar ook nog eens de discussie bij over het versieren van het grafmonument met oranje vlaggetjes en ornamenten. Het probleem met al deze zaken is dat anderen aanstoot nemen aan dit 'vlagvertoon' en helemaal wanneer het grind rijkelijk rondom gestrooid wordt en er zelfs een bankje bij geplaatst wordt. Veel rechthebbenden gedragen zich niet als de eerder genoemde buurman, maar zien het als hun recht meer te claimen dan de ruimte waarvoor ze hebben betaald. En als de beheerder niet optreedt...

Beverwijk doet dat nu wel. Men neemt daarbij waarschijnlijk de onrust voor lief. Veel nabestaanden en rechthebbenden zullen protesteren met alle emotie van dien. Daarmee is handhaven op begraafplaatsen een van de moeilijkste onderwerpen en vaak ook een taboe. Veel wordt door de vingers gezien om geen gedonder te krijgen, maar men vergeet daarbij vaak degene die zich wel aan de regels houdt. Ook vergeet men dat historische waarden aangetast kunnen worden. Begraven op een oud grafveld vraagt wat meer aanpassingsvermogen, maar ook daar verschijnen steeds vaker nieuwe grafmonumenten met 'geldingsdrang'. De ruimte is kennelijk niet genoeg en er moet van alles bij. Gek genoeg wijst geen enkele stenhouwer de rechthebbende op de regels. Nog gekker is dat veel nabestaanden juist een historisch plekje kiezen omdat men het zo fraai vindt... om het vervolgens te verknallen met glanzend graniet en veel grind. Historische begraafplaatsen moeten het vaak hebben van een ononderbroken aanzicht van gras of kale aarde. Het onderbreken daarvan door grind of allerlei plantjes en randjes tast dat beeld aan. Ik ben zelfs al monumenten tegen gekomen die tot een halve meter het pad instaken. Hoe daar materiaal langs moet voor een steen die verderop ligt, schijnt men zich kennelijk niet af te vragen. En toch blijft het monument er vaak liggen.

Handhaving als taboe, wellicht een nieuw onderwerp voor De Terebinth?

Foto en tekst: Leon Bok

Tempus fugit

Na de succesvolle funeraire reis naar Schotland organiseren Rindert en Jeannette opnieuw een funeraire reis, ditmaal door Duitsland en Tsjechië met als hoofddoel Praag.

Van 17 tot en met 24 juli 2011:

Achtdaagse Funeraire Reis naar Duitsland en Tsjechië

Als thema voor deze reis kozen zij Tempus fugit, de tijd vliedt. Het Oudestadsplein in Praag is het hart van de stad. Ieder vol uur trekken de toeristen naar het Oude Raadhuis en stellen zich op voor het astronomische uurwerk uit de 15de eeuw. Dan openen zich de luikjes waarna de Optocht der Apostelen voorbijtrekt. De optocht begint nadat de Dood de klok heeft geluid.

Op weg naar Praag worden Kassel, Weimar en Terezín bezocht. In Kassel bevindt zich het Museum für Sepulkralkultur, het uitvaartmuseum.

In Weimar worden tijdens een wandeling door het historisch centrum het Jakobskirchhof, de Herderkirche en het Historisch Friedhof bezocht. Op het laatste bevindt zich de Fürstengruft met de kisten van Goethe en Schiller. Ook het nabijgelegen Buchenwald wordt bezocht.

In Terezín zijn de joodse begraafplaats en het voormalig concentratiekamp

Theresienstadt de doelen. Praag is prachtig en biedt naast al het stedelijk schoon ook veel funeraire bezienswaardigheden: de Oude Joodse begraafplaats, erebegravingplaats Vysehrad (Dvorak, Smetana, Mucha) en een hele 'begravingplaatswijk' met de stedelijke begraafplaats Olsany (veel Jugendstil), de Nieuwe Joodse begraafplaats (Franz Kafka), een oorlogsbegravingplaats (Brits

Terezin - Joodse begraafplaats

Praag - Olsany

Weimar - Fürstengruft

en Sovjet ereveld naast elkaar), de wijkbegraafplaats Vinohrad en het crematorium met urnentuin.

Vanuit Praag wordt een uitstapje gemaakt naar Kutná Hora, naar de wereldberoemde knekelkelder en naar de kathedraal St. Barbara.

Op de terugreis worden Plzen en Worms aangedaan. In Plzen wordt de centrale begraafplaats bezocht en in Worms de oudste joodse begraafplaats in Europa, 'Der Heilige Sand' uit de 11de eeuw.

Deze reis is de twaalfde funeraire reis die is samengesteld en wordt geleid door Rindert Brouwer en Jeannette Goudsmit. Organisatie en uitvoering gebeurt door ID Travel.

Voor alle informatie en inschrijving www.atelier-terreearde.nl

Tekst en foto's: Rindert Brouwer

Les Amis du Musée Funéraire National in Amsterdam

Op 5 juni jl. vond in Amsterdam een ontmoeting plaats tussen de AMFN uit Parijs, Guus Sluiter namens het Nederlands Uitvaartmuseum Tot Zover en Rindert Brouwer namens De Terebinth.

De delegatie uit Parijs was geslonken tot slechts vier deelnemers, maar daardoor werd de dag niet minder interessant. Guus Sluiter leidde de groep rond in het museum, daarbij niet alleen uitleg gevend over de vaste expositie, maar ook wijzend op waar je rekening mee moet houden bij de inrichting van een uitvaartmuseum. De AMFN is nog steeds een museum in oprichting op zoek naar een geschikte locatie, waar de vereniging vooral wisselende exposities wil houden.

Nog voor de officiële opening konden wij als eersten in de gang van het museum de foto-expositie 'Funeral train' van fotograaf Paul Fusco zien, een intrigerend verhaal over de treinreis van het vermoorde lichaam van Robert Kennedy van New York naar Washington.

Na de lunch was het de beurt aan Rindert Brouwer om de Fransen rond te leiden op begraafplaats De Nieuwe Ooster. Daarbij lag niet het accent op beroemde Nederlanders, maar vooral op de manier waarop we in

Nederland met dood, begraven, cremeren en begraafplaatsen omgaan. Waar in Frankrijk op grond van de wet op de gelijkheid (égalité) alle begraafplaatsen gemeentelijk zijn, kan in Nederland (bijna) iedereen een begraafplaats bezitten (liberté). In Nederland bevinden zich op begraafplaatsen veel meer zand- dan keldergraven. Het onderscheid algemene graven (10 jaar) en particuliere graven (mogelijkheid tot verlenging van de grafrechten) is in Nederland ook veel groter dan in Frankrijk, waar nog veel eeuwigdurende concessies zijn. Vanwege het ontbreken van steengroeven in Nederland, zijn graftekens vaak soberder of wordt gebruik gemaakt van eigen materiaal zoals baksteen. De mausolea van zigeuners, de vijver met gouden urnen, het moderne columbarium, de modeltuin van kunstenaars van Memento, de kindertuinen, het had allemaal de belangstelling van de Parijzenaars.

Tekst en foto: Rindert Brouwer

Voor de derde maal organiseert Terebinth, tijdschrift voor funerair erfgoed, een fotowedstrijd. Was in 2008 het thema Religieus Funerair Erfgoed en in 2009 Begraafplaats in de buurt, dit jaar kiest de redactie voor het thema Dodenakkers in de herfst.

Fotowedstrijd Terebinth

Gem. begraafplaats Nieuwleusen Foto Bert Pierik

Dodenakkers in de herfst

Een thema dat weinig nadere uitleg behoeft. De herfst is de tijd van de verkleurende bladeren, striemende regen, stormen, paddenstoelen, mist, spinnenwebben en vroege nachtvorst. Maar er kan ook een heerlijk najaarszonnetje op een grafsteen schijnen. Mist werkt sfeerverhogend op een begraafplaats. De foto moet op een begraafplaats zijn gemaakt, met een zichtbaar vleugje 'funerair' in de vorm van een grafsteen, kapelletje, toegangshek etc. De sluitingsdatum voor de inzending is 1 november 2010. Er mogen maximaal twee foto's per deelnemer worden ingeleverd.

Foto's voorzien van naam, mailadres en de locatie waar de foto('s) is (zijn) genomen mailen naar:

terebinth@planet.nl. Elke foto dient als jpg-bestand te worden aangeleverd. De foto mag een maximale dimensie hebben van 600 bij 450 pixels, met een maximale bestandsgrootte van 500 kb. Alle inzendingen zijn op het [blog Fotowedstrijd Terebinth 2010](#) te zien. Het volledige wedstrijdreglement staat op het blog.

Een kleine jury selecteert namens de redactie de drie beste foto's en kiest hieruit de winnaar. De hoofdprijs is een boekenbon van vijftig, de tweede prijs van dertig en de derde prijs van twintig euro. De drie winnaars krijgen voor 31 december 2010 bericht. De drie beste foto's worden gepubliceerd in Terebinth van maart 2011, samen met het juryrapport.

Kort geknipt

Restauratiedag Tiel

Op 12 juni was er een restauratiedag in Tiel. Ruim twintig deelnemers gingen aan de slag onder deskundige leiding van steenhouwer Volkert Bakker.

Zij leerden hoe letters te zwarten, gebroken stenen te lijmen en monumenten die dreigen om te vallen recht te zetten.

Vele kruiwagens zand moesten de verzakkingen te niet doen en verschillende graven werden opgeschoond van opslag van heesters en onkruid. Het was een leerzame dag waarop veel werk werd verzet. Het enthousiasme was zo groot dat veel deelnemers al weer uitkijken naar de volgende restauratiedag.

Gemeentelijke Begraafplaats Hasselt

Hasselt (Overijssel) is een oude stad met een strenge reformatorische achtergrond. De gemeentelijke begraafplaats bevindt zich op het voormalige bolwerk 'Holten Wambois', dat onderdeel uitmaakte van de 17de-eeuwse verdedigingswerken.

De begraafplaats werd in 1829 in gebruik genomen en diverse keren uitgebreid. Het neogotische lijkenhuisje werd in 1874 gebouwd. De monumenten zijn sober en met vaak bijbelteksten voorzien.

Ondanks de sobere uitstraling geeft deze dodenakker duidelijk de aard van de bevolking weer: vroom, sober en hardwerkend. Momenteel vinden er nog alleen bijzettingen plaats op deze begraafplaats. Sommige historische grafstenen worden daarbij verwijderd om plaats te maken voor nieuwe meer eigentijdse monumenten, veelal gepolijste grafstenen uit China die detoneren tussen de oude monumenten. Wim Vlaanderen heeft namens de Vereniging De Terebinth de gemeente Zwarte-water, waaronder Hasselt valt, geadviseerd de begraafplaats een beschermde status te geven en bij het vernieuwen van bestaande monumenten te laten voldoen.

Lezing over katholieke gebruiken

Geschiedenis van katholieke gebruiken op begraafplaatsen. Presentatie door Leon Bok, Bureau Funeraire Adviezen.

Bron: www.begraafplaats-buitenveldert.nl

Nieuwe natuurbegraafplaats Venlo-Maasbree

Op zondag 5 september jl. is de nieuwe natuurbegraafplaats bij Venlo en Maasbree geopend. Hij bestaat uit twee aparte delen. Eén deel is gelegen in de gemeente Venlo direct achter het crematorium en het andere deel ligt op vijfhonderd meter afstand, op het grondgebied van Maasbree (gemeente Peel en Maas).

Praktische informatie:

Grote Blerickse Bergenweg 28 (direct achter het crematorium Venlo-Blerick)

www.natuurbegraafplaatsvenlo-maasbree.nl

Tel. 0493-53 60 99 / 06-229 061 23

Colofon

Terebinth Nieuwsbrief is een uitgave van De Terebinth, vereniging voor Funeraire Cultuur en wordt uitgeven onder verantwoordelijkheid van *Terebinth*, tijdschrift voor funeraire cultuur.

De redactie nodigt de lezers uit om te reageren op deze Nieuwsbrief.

Redactieadres: nieuwsbrief@terebinth.nl

[Aanmelden](#) voor Nieuwsbrief
[Afmelden](#) voor Nieuwsbrief